

הרב אליעזר מלמד

אמת ואמונה

הדרך לצאת מהמשבר

בהוצאת מכון הר ברכה
ישיבת ההסדר הר ברכה
עשרת ימי תשובה, תשס"ו

תוכן העניינים :

- 3..... מי הכשיל את המאבק ?
- 9..... כיצד צומחים מנהיגים ?
- 13 מאיפה האופטימיות ?
- 20 מה הקשר בין זקיפות קומה לאחדות ?
- 25 יוצאים לדרך חדשה

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להעתיק קטעים מהחוברת שלא למטרות מסחריות

מהדורה אלקטרונית באתר : www.yeshiva.org.il

כתובת המחבר : ravmel@gmail.com

בהוצאת מכון הר ברכה - ישיבת ההסדר הר ברכה

להזמנות 02-9709588 ; har_beracha@shapa.biz

מי הכשיל את המאבק?

הקדמה

המשבר שאנו עוברים חייב להוביל אותנו לביירוים יסודיים, שמתוכם נוכל לצמוח למרחב.

אם לא נברר את מה שעברנו, לא נפיק לקחים. אינני שמח לבקר את ראשי מועצת יש"ע ואת הרבנים שתמכו בדרכם. אני אוהב אותם, ואף מעריך אותם בתחומים רבים, ולוואי וימשיכו לפעול לטובה למען הרחבת הישובים ובניין הקהילות. אולם חובה לברר את הדברים. **הביקורת הנכתבת כאן נועדה כדי לתקן, כדי לתת מבוא לדיון מעמיק ופורה, כדי לעודד צמיחת מנהיגות אמיצה, חכמה ושקולה, שתוכל להביא את המיטב שבמורשת הנפלאה שלנו לידי ביטוי בחיים הממשיים.**

הגורמים לכישלון המאבק

רבים שואלים, כיצד הפסדנו במערכה. הלא מנהיגי המאבק הבטיחו שנהל מאבק נחוש שיש בכוחו לסכל את הגירוש, ואיך לבסוף בימים ספורים נפלו כל היישובים? מדוע נכשלנו?

כמדומה לי שמועצת יש"ע והרבנים שעמם בחרה ללכת הכשילו את המאבק מראשיתו. מאותו השלב שבו הם התנערו מהעמדה ההלכתית הקובעת איסור חמור לחיילים לבצע את פקודת הגירוש, כבר היה לי ברור, כי בלא נס משמים, אין להם סיכוי למנוע את הגירוש. מי שאומר שאסור לסרב לפקודת גירוש יהודים, אינו יכול במקביל לטעון כי מעשה הגירוש חמור ופסול לחלוטין. הרי זה טובל ושרץ בידו. אם זה חמור ומתועב כל כך, איך אפשר שלא לסרב לפקודה שכזו? עמדתם הפכה את המאבק לעקר מיסודו.

כדי להתמודד עם סוגיות כאלה ישנה הלכה פסוקה שמגדירה באופן חד ובהיר את המציאות. אבל המנהיגות הרשמית התנגדה לפסק ההלכה על סירוב פקודה וסירסה את המאבק. הם יכלו ללכת על פי הוראתו הברורה של מורנו ורבנו הרב הראשי מרן הרב אברהם שפירא שליט"א, וכפי שכבר פסק בעבר מורנו ורבנו הרב

הראשי לישראל ולפני כן הרב הראשי לצה"ל, הרב שלמה גורן זצ"ל, ועמהם רוב בניין ומניין רבנינו הגדולים, אבל הם בחרו ללכת עם מי שהלכו.

הגינוי לחוסמי הכבישים

כהמשך לזה, מועצת יש"ע ועמה כמה רבנים גינו את המפגינים על הכבישים. ושוב, אפשר לטעון (לדעתי שלא בצדק) כי זה אינו מועיל למאבק. אולם הם טענו שהפגנות אלו פסולות מבחינה מוסרית. **מי שטוען שאסור לחסום כבישים כדי למנוע החרבת ישובים וגירוש יהודים מאדמתם וגזלת בתיהם ופרנסתם - אומר שבעצם המאבק אינו צודק מספיק כדי להפגין נגדו כפי שמקובל.**

משקל גדול ישנו לימנה המדינה. במדינת ישראל מקובל לבצע שביתות שפוגעות פגיעה קשה באזרחים, וזאת כדי למנוע פיטורים או כדי להשיג העלאה במשכורת. השביתות לשם כך בתי ספר, ומיליון הורים נאלצו לשמור על ילדיהם שנשארו בבית. רופאים ואחיות שבתו וגרמו סבל רב לחולים. עובדי נמל שבתו וגרמו נזקים עצומים למשק, ואף היו מפעלים שהתמוטטו בעקבות שביתתם. גם עובדי נמל התעופה, פקידי ממשלה, אוספי זבל, וכמובן עובדי חברת החשמל שבתו, ואלה רק דוגמאות לימנה המדינה. חסימת כבישים גורמת לאזרחים סבל מתון יחסית, פחות מהסבל שנגרם משביתות קשות. אם מה שמותר לעשות כנגד פיטורים אסור לעשות כנגד הגזירה להחריב ישובים וכדי למנוע נסיגה שתגרורם להגברת הטרור, סימן שהמאבק איננו מספיק מוצדק. סימן שאנו מוכנים לקבל את הגזירה. **בחיבוקים ונשיקות, ואף בצעדות בנגב החם, אי אפשר למנוע מרשעים לבצע את זממם.**

דוקא גיבוי רשמי למפגינים על הכבישים היה מצמצם את אלימות השוטרים. עמידה של ההנהגה הרשמית מאחוריהם היתה מבטאת את הלגיטימיות של המעשה בעיני ציבור רחב, ומרסנת את אלימות השוטרים ועריצות המערכת המשפטית.

חינוך ועשייה ציבורית

טוענים שהעיקר הוא חינוך, וההתרשלות בחינוך לערכי האמונה, העם והארץ, היא הסיבה השורשית ללידתה של תוכנית החורבן והגירוש. טענה זו נכונה ביסודה.

אבל חובה להוסיף, כי חינוך שאין עמו חכמה מעשית ועצמה מוסרית להתקומם כנגד הרשע - לא יצליח. לא מספיק לחנך לחזון, חייבים גם לחשוב ולתכנן כיצד מגשימים אותו בתוך המציאות המסובכת, שבה תמיד יימצאו אישים ותנועות שילחמו כנגדו.

כשאר חכמה מעשית ומנהיגות, כל המגדלים שבונים על ידי חינוך מתפוררים. הרי משרד החינוך נשלט על ידי שרים דתיים במשך כמעט עשרים שנה. באותן השנים מצבה של מערכת החינוך הכללית לא השתפר - להפך, השמאל החילוני העמיק את שליטתו בכל מערכות החינוך, מן הגנים ועד האקדמיה.

התוצאה של הגינוי

בפועל, עמדת הגינוי כלפי המפגינים על הכבישים שמטה את הסיכוי לגבש מאבק שבכוחו לסכל את החורבן והגירוש. ברור שאין אפשרות לכפות על הציבור לעשות ההפך מרצונו, אבל יש בכוחו של מרי אזרחי מתון להכריח ממשלה להתפשר עם יריביה. אולי לסכם על בחירות חדשות, אולי פשרה אחרת.

העמדה של מועצת יש"ע והרבנים שעמה נגד חסימת הכבישים, שנתפסה כמייצגת את המנהיגות של הימין, שללה מההפגנות הללו את האפשרות להועיל ופוררה את הנחישות והמסירות של הצעירים הנפלאים שהיו מוכנים לסכן את חירותם ולעמוד בגידופים כדי להציל את העם והארץ. יותר מזה, הגינוי הפקיר את המפגינים על הכבישים לאלימות ורשעות מצד המשטרה והפרקליטות. חוששני שהפרקליטות ובתי המשפט ישפטו בחומרה יתירה אחרי שהותרה הרצועה כנגדם, כמו שעשו למי שהיה בכפר דרום בעקבות גינויי מועצת יש"ע.

רבים מבני גוש קטיף היקרים שאלו, מדוע בעת שבאו לגרשם ולהחריב את יישוביהם הארץ לא רעשה. זאת התשובה. משל לעובדי חברת חשמל, אם כולם יחד ישבתו, לא יוכלו לעמוד נגדם. אבל אם אפילו רק שליש מהם יאמרו כי אסור לנתק את החשמל, תישבר החזית שלהם. לא יתחשבו בהם. ואלה שיתקו את החשמל יישבו בכלא חמש שנים.

השבר וההשפלה

קשה להאמין איך בימים ספורים החריבו יישובים מפוארים שהוקמו בדם, יזע ודמעות. איך הושפלו המתנחלים, איך עשקו מטובי האנשים את בתיהם הטובים וזרקום בבושה לרחוב. גם לתת קראוון (קראווילה) של ששים מטר למי שהתגורר בבית של מאה וחמישים מטר זה עושק והשפלה. מחריבי היישובים לא רצו רק לסגת מחבל עזה, הם גם רצו להשפיל את המתיישבים ואת תומכיהם ולשבור את רוחם. כך מוכח גם מההתנהגות כלפיהם חודש לאחר הגירוש. אי אפשר להתעלם מזה.

המנהיגות הרשמית קראה לפעילים לבוא לצומת כיסופים כדי לחסום בגופם את הגירוש ולסכלו. הם הלכו עשרות קילומטרים, הם הגיעו לכביש קבוצות קבוצות, ואז היו מגיעות פלוגות של שוטרים, ועל פי פקודה מגבוה הפליאו בהם את מכותיהם. לא חסו על זקן ונער, פצעו גברים ונשים. למחרת, המנהיגים התחבקו עם מפקדי המשטרה, וטענו: "באהבה ננצח".

לאחר חורבן היישובים שמעתי נציגים מי"ש"ע משתבחים באוזני מראייניהם השמחים לאידם - "לפחות הצלחנו לנהל מאבק ללא אלימות. הוכחנו כי המתנחלים אינם אלימים". זה אמור לנחם! האם כל המאבק נוהל כדי להצטדק מפני עלילת הדם שטופלים עלינו במשך שנים!?

אפילו את הזכות לטעון שהמעשה הזה מרושע ואסור להשתתף בו, המנהיגות הרשמית שללה. **ברוך ה' שגדולי הרבנים ועמם חיילים רבים עמדו בגבורה על עמדתם וסרבו להיכנע לפקודה הרעה הזו. בזכותם נשמר כבודנו. לפחות הגדרנו את מה שנעשה לנו כתועבה.**

מאבק עקר

כדי לבצע פעולה חריפה כהחרבת יישובים וגירוש תושביהם, צריכים במשטרים דמוקרטיים רוב גדול. להחרבת גוש קטיף אפילו רוב מוכח לא היה. מי שסומך על הסקרים בעיתונים אינו רציני. אילו היה רוב ברור, בוודאי הממשלה היתה מעדיפה להעביר את ההחלטה במשאל עם. אולם לדעת מומחים רבים, היה סיכוי סביר שהמתנחלים ינצחו במשאל עם. מנהיגות יעילה, תפקידה להביא ציבור עצום כזה

לידי ביטוי ולמנוע את החורבן והגירוש. וכשלא מצליחים - צריכים להגדיר זאת ככישלון. רק לאחר הגדרה מדויקת של המצב אפשר יהיה להיערך נכון לקראת הבאות.

מועצת יש"ע והרבנים שעמם בחרה ללכת טענו שאפשר למנוע את החרבת היישובים על ידי הפגנות ומצעדי אמונה בנגב. הם נטעו תקוות שווא בלב הפעילים הטובים והתמימים. בפועל, לאחר שעקרו את המאבק מכל מה שמקובל במאבקים דומים, הם שלחו אותם למאבק אבוד. לפחות היו צריכים לומר למתנדבים שכל מה שעושים בגוש קטיף נועד כדי למחות ולא יותר. כשלא אמרו כך, הגדילו את החרפה ואת התסכול בקרב המתנדבים, במיוחד הצעירים.

כששאלו אותי אם יש תועלת בהליכה לגוש קטיף למניעת הגירוש, עניתי שאין סיכוי למנוע את הגירוש בדרך הזו, אבל יש בזה תועלת מחאתית. והוספתי: מי שחושב שהגעתו לשם תמנע את הנסיגה, מוטב שלא יגיע. חבל שיתאכזב או יעשה מעשים לא שקולים.

שאלו: האם אין מקום לצפות לנס? עניתי שאין לסמוך על הנס.

שאלו: אבל האם מסירות הנפש והתפילות שלנו אינם עושים אותנו ראויים לנס? עניתי, נסתרים דרכי ה'. אולם ברור שאי אפשר לטעון שאנו זכאים לנס כאשר המנהיגות הרשמית אינה מוכנה אפילו לקרוא לחיילים לשרב פקודה. כאילו פקודות הצבא הן הדבר הקדוש ביותר עלי אדמות, עד שהקב"ה צריך לשנות סדרי בראשית כדי שלא נצטרך לעבור עליהן!?

על גבורה וחירות

אבל נחמה יש לנו מגילויים של גבורה, אומץ לב ומסירות, במיוחד בקרב הנוער. הם היו מוכנים לשלם מחיר אישי למען עמם ומולדתם. כאלפיים מהם זכו למעלת אסירי ציון. יש מהם שעוד עלולים לשלם מחיר נוסף במשפט הצפוי להם על ידי שלטון מרושע, שמשלב בתוכו שופטים ערלי לב, שוטרים אכזרים וכזבנים, ופרקליטים נקמנים וזדוניים. נראה כאילו הם איבדו את חירותם לזמן מה, אבל באמת הם זכו לקנות במחיר נמוך יחסית את חירות הרוח. וכמו שאמר רבי יהודה הלוי: "עבדי הזמן עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבדו חופשי". **מתוך החירות והעצמאות הזו תוכל לצמוח מהפכה רוחנית, ומנהיגות שראויה לגאולת ישראל.**

הזוכה לשמור על דרך האמת הנצחית הוא בן חורין באמת, כמאמר חז"ל (אבות ו, ב): "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה". מפני שהוא קשור ונאמן לעקרונות הנצח. עליו לא ניתן להשפיע על ידי לחצי תקשורת, לא על ידי דעת הקהל, ולא על ידי שאר פיתויים או הפחדות.

כך במשך כל הדורות שמרו הצדיקים על חירותם האישית, והיו למצפן מוסרי לעולם כולו. ורק בזכותם יגיע העולם כולו, בסופו של דבר, לדרך האמת. אמנם נכון הוא כי את רוב האנשים ניתן לקנות בפיתויים ובהפחדות, אבל עם ישראל ככלל ידע תמיד להיות נאמן לעקרונותיו הנצחיים. גם כאשר רבים מבני ישראל חטאו, עם ישראל ידע לקבל לבסוף את דרכם של הצדיקים שלא חטאו, כי הם ייצגו את כלל ישראל, ובזכותם עם ישראל המשיך בדרכו.

כאשר עם קשור לערכים מוחלטים ונצחיים - גם קיומו מוחלט ונצח, וכל הרוחות שבעולם לא יזיזוהו ממקומו. ומאחר שעם ישראל ככלל קשור במסירות נפש לערכים אלוקיים-נצחיים, לכן הוא חי וקיים, וכל הצרות והגלויות לא כילוהו. ויתר על כן, לא רק שהוא ממשיך להתקיים, אלא שהחיוניות הערכית-מוסרית שלו ממשיכה לפעום ולתסוס. אולם האומות האחרות, שהיו קשורות לערכים שאינם מוחלטים, כשם שהערכים שהנחו את חייהן היו יחסיים ומוגבלים, כך גם קיומן יחסי ומוגבל, והן חלפו ונעלמו. יהי רצון שסגולת ישראל תתגלה, והערכים האלוקיים יהיו לנחלת הכלל, ויתקיים בנו הכתוב (ישעיה ס, כא): "וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ".

שורות אלה כתבתי כדי שלא רק השמצות וגינויים יוטחו בצעירים הנהדרים שלנו, אלא גם מילות עידוד הערכה ואהבה. הם והוריהם ראויים באמת לחיבוקים ונשיקות. בהזדמנות זו אני רוצה לקבל על עצמי התחייבות בלי נדר, שכל אימת שתזדמן לי אפשרות לסייע למי ששילם מחיר אישי במאבקו הראוי הזה - אעשה כל שביכולתי למענו. כולי מלא אמונה כי אם ימשיכו בדרכם יזכו לראות ברכה גדולה בחייהם האישיים ובפעולתם למען כלל ישראל.

כיצד צומחים מנהיגים?

בעיית מנהיגות בציבור הדתי

במאמר הקודם ביקרתי את המנהיגות שהובילה את המאבק למען הצלת גוש קטיף וצפון השומרון, אולם חובה להרחיב את הדיון, מפני שבעיית המנהיגות בציבור הדתי עמוקה ודורשת טיפול יסודי.

במשך אלפיים שנות גלות שכחנו את סוגיות המנהיגות. מנהיגי הקהילות למדו לפעול כלפי השלטונות בשתדלנות, בחנופה, מתוך פחד מוצדק שכל עמידה זקופה עלולה לסכן את הקהילה. לא היתה ברירה אחרת. מכל מקום, זוהי מנהיגות שעוסקת בהישרדות, ולא בפיתוח יוזמות ממלכתיות והגשמתן במציאות. על בסיס מורשת זו שמוטמעת בלבבות קמים המנהיגים של הציבור הדתי על גווניו השונים.

לעומת זאת, בתחום חיי המשפחה יש לדתיים מסורת וניסיון רב. במשך שנות הגלות נרכש ניסיון רב כיצד לטפח משפחה יהודית גם בתנאים קשים. ואכן בפועל אנו רואים כי המסורת הדתית מועילה מאוד לחיי המשפחה מול כל הבעיות והאתגרים שמציאות החיים המודרניים מציבה בפניה. חיי המשפחה בחברה הדתית מוצלחים יותר מאשר בחברה החילונית מכל בחינה שהיא.

כך בפועל, הציבור הדתי זוכה לברכה רבה בבניין המשפחה, אבל בהנהגה הציבורית עדיין לא זכה להישגים גדולים. המנהיגים החילוניים פועלים באופן טבעי יותר, וגם לומדים מניסיונם של הגויים. אולם הדתיים אינם חופשיים להתנהג כפי טבעם, ומנגד גם אין להם מורשת מסודרת ובנויה, כיצד מבססים מנהיגות מתוך אמונה ותורה. וכך יוצא שרוב המנהיגים הדתיים יודעים לעסוק בעיקר בשתדלנות, או בהצהרות וגינויים, או בשירותם של מנהיגים חילוניים.

מסקנת ביניים: אחדות

צריך להכיר במציאות הזו, והמסקנה לעת עתה מכך היא שיש לחתור לאחדות הציבור הדתי, על כל גווניו. אם נצפה מאישי הציבור שלנו ליותר ממה שהם מסוגלים, נצטרך להתאכזב שוב ושוב. אילו היתה קמה מנהיגות שמסוגלת להציב חזון ולחתור להגשמתו בחכמה, מתוך ראייה רחבה, מציאותית, היה שווה

להתייצב מאחריה ולקוות שתצליח לפעול לשינוי המציאות. בפועל, מנהיגות כזו אינה קיימת, ולכן לכל הפחות אפשר לבקש מהתנועות והאישים השונים שיחסכו מאיתנו את המתח והתחרות שביניהם, ויתאחדו למען המטרות המשותפות של הציבור הדתי על כל גווניו.

האחדות צריכה לכלול כמה שיותר חלקים מהציבור. למרות חילוקי הדעות, צריך להדגיש את הצדדים המשותפים שהם מרובים יותר. יש למצוא את הדרך שתיתן מצד אחד את מירב החופש לכל גוון, ומאידך תאפשר שיתוף פעולה מקסימלי למען המטרות המשותפות. יהיה צורך להסכים מראש, כי יתכן ויהיו מצבים שבהם חלק מחברי הכנסת יפרשו מהקואליציה וחלקם יישארו, ועל כולם יהיה מוטל לכבד אלה את אלה, בלא האשמות וגינויים מופרזים.

זה יהיה שלב ראשון לקראת פיתוח 'תורת המנהיגות' לאור התורה.

הבעיה העמוקה - המטרות אינן ברורות

בנוסף לחסרון במורשת מנהיגותית, יש לציבור הדתי-לאומי בעיה נוספת, שהיא יותר חמורה: המטרות הבסיסיות אינן מוגדרות כראוי. למרות שמבחינות רבות זהו הציבור הטוב והמאוזן במדינה, מסך ערפל פרוס על כל יעדיו. מתוך גישה חיובית, ישרה ובריאה, הציבור הדתי-לאומי מחובר לכל הערכים החשובים, התורניים, הלאומיים והאוניברסליים. יש לו יחס בסיסי חיובי ללימוד תורה וגם ללימוד מדע, ללומדי התורה בישיבות וגם לאנשים שמתפרנסים מעמל כפיהם. הוא מעריך את מי שמתמסר למען העם והארץ בצבא ובהתיישבות, בקליטת עליה ובפיתוח התעשייה.

אבל שאלת היחס בין כל הערכים הללו אינה ברורה. כיצד משלבים את כל הערכים הטובים והחשובים הללו? מה עושים כאשר ישנה התנגשות בין שני ערכים? מי קודם? וכיצד אחר שמקדימים ערך אחד למשנהו, בכל זאת מוצאים דרך לתת ביטוי אמיתי לשני הערכים גם יחד? **כל השאלות הללו אינן פתורות. במצב כזה לא ניתן להצמיח מנהיגות. למנהיגות צריכה להיות דרך, וכאשר המטרות אינן ברורות אי אפשר לבנות מנהיגות.**

ואל תהיה קלה בעינינו בעיה זו, שכן מובא בתלמוד (שבת קיט, ב):

"אמר רבי יצחק: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהושוו קטן וגדול, שנאמר (ישעיה כד): וְהָיָה כְּעַם כְּפָהוֹן, וכתִּיב בתִּרְיָה הַבּוֹק תְּבוֹק הָאֶרֶץ".
הרי שכאשר אין סדר ברור מה גדול ומה קטן, איזה ערך קודם לחברו, כל מערכת הערכים הולכת ומתפוררת - מתבוקקת, והארץ נחרבת.

תורה ומדע

הנה לדוגמא, היחס בין תורה ומדע. ככלל, כל בן תורה צריך להתייחס ללימודי המדע באופן חיובי, כמבואר בתלמוד (שבת עה, א). ואף תקנו חכמים ברכה על הרואה חכם בחכמות העולם - "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שנתן מחכמתו לבשר ודם". הרי שגם החכמות השונות נחשבות כחכמה אלוקית (ועיין מהר"ל נתיב התורה פרק יד). ואמר הגר"א שמי שחסר לו יד אחת בחכמות חיצוניות חסר לו כנגד זה מאה ידות בתורה.
עם זאת ברור כי חכמת התורה נעלה וקודמת.

וכאן עולה השאלה: כיצד צריך להיות בפועל היחס בין לימודי התורה והמדע? האם רק לאחר שאדם יסיים את כל לימודי התורה יתחיל ללמוד מדע? כלומר, בערך בגיל שבע מאות? או שמא כבר בצעירותו יישוב לימודי קודש עם לימודי חול? וכמה יישוב? ואולי הדבר תלוי באופיו של האדם? וכיצד בוחנים זאת?
בפועל, כיוון שהדברים אינם ברורים, ישנה מחלוקת עמוקה בין הישיבות לאקדמיה, כשכל צד מנסה למשוך בכל כוחו לכיוונו. וכיוון שנוצר מתח, יש ביקורות הדדיות קשה, למרות שלו היו יושבים ביחד במתינות היו בוודאי מסכימים כי יש ערך רב הן לישיבות והן לאקדמיה. **אבל חובה לציין כי פשרה לא תפתור את הבעיה השורשית. דרוש בירור מעמיק, כיצד משלבים את התורה והמדע באופן אידיאלי, היינו באופן מפרה.**

כל זמן שלא נעשה בירור כזה, קשה מאוד להציב חזון שלם לציבור כולו, שצריך להצמיח מתוכו תלמידי חכמים, מדענים, סוחרים, בעלי מלאכה וכו'. וכשאין חזון כזה, גם לא ניתן לייסד תוכנית לימודים שתיתן מגוון אפשרויות לאנשים השונים. **וכשאין חזון ודרך, לא יכולה לצמוח מנהיגות שתפעל להגשמתו ולהנחלתו לציבור הרחב.**

תורה ועבודה

גם שאלת היחס בין תורה לעבודה אינה פתורה. האם ההדרכה הנכונה היא ללמוד בכולל כל החיים, כמו שמדריכים חלק מהרבנים החרדים, או שהדבר אסור על פי דברי הרמב"ם. האם אדם צריך להסתפק במעט שבמעט, לחיות חיי דלות ולהקדיש את עיקר זמנו ללימוד התורה, או שמא יש ערך לכך שאדם ישקיע זמן רב בעבודה ויהיה עשיר. **הסוגיה הזו כלל אינה פתורה, ויש רבים שפוסחים על שני הסעיפים:** מצד אחד מעריכים את מי שאינו מתפרנס כלל וניזון מהכולל כל חייו ומשבחים את מסירותו העצומה לתורה, ומצד שני כועסים עליו ואומרים שהוא מחלל ה' כדברי הרמב"ם. קשה כך לחנך את הצעירים, ועוד יותר קשה להנהיג ציבור ולהציב דגם אידיאלי לחיים יהודיים.

וכך ביחס שבין יהדות ודמוקרטיה, משפט התורה וחוק המדינה, ישיבה וצבא, ועוד נושאים רבים. ושוב, כאשר הדברים אינם מלובנים, אי אפשר לקבוע עמדה ואי אפשר להיאבק עליה.

מנהיגות חייבת להציב מטרות ברורות ולהתקדם כלפיהן. אין לנו מנהיגים מפני שאין מטרות ברורות, ואין מטרות ברורות כי אין מנהיגות ראויה. עלינו לפתח עתה את 'תורת המנהיגות' ולברר לעומק את יסודות תפיסת עולמנו.

מאיפה האופטימיות?

האופטימיות מניין?

שאלה: הרב מביע אופטימיות מופלגת, שכאילו אנו נמצאים בתהליך כללי חיובי. על סמך מה נאמרים הדברים הללו? ומניין הביטחון בכך? האם המשבר הנורא שאנו חווים עתה - עקירת יהודים מבתיהם, כניעה לטרור, שחרור מחבלים, איום במאסר על מתנחלים, פגיעה בדתיים וחרדים, אינו מצביע על סופה של מדינת ישראל?

תשובה: האופטימיות נובעת מעוצמת התהליך של התגשמות חזון הנביאים בדורות האחרונים. הגלויות הולכות ומתקבצות, הארץ נבנית ומתפתחת, העצים נותנים את פריים בשפע וכבוד ישראל גדל בעיני העמים, ואיך לא נתמלא בתקווה ואמונה להמשך תהליך הגאולה.

לכל אורך התהליך היו משברים. לא התקדמנו בקו רצוף של עלייה. בזמני המשבר היה נדמה שהכול אבוד. ובסופו של דבר, על ידי מסבב הסיבות ודרך התאמצותם של צדיקים שמסרו את נפשם למען שיבת ציון ויישוב הארץ, יצאנו מן המשבר והתקדמנו.

המשבר אחר עליית תלמידי הגר"א

הראשון שדיבר מפורשות על התחלת הגאולה, ועל החובה לפעול באופן נמרץ למען יישוב הארץ וקירוב הגאולה, היה הגאון רבנו אליהו מווילנא. תלמידיו עלו לארץ והחלו ליישבה. אולם הקשיים היו נוראים. לעיתים נדמה היה שאי אפשר להמשיך. היו שנים שאנשים נפחו את נשמתם ברעב. כשניצלו מהרעב, באה עליהם רעידת אדמה שהפילה אלפי חללים. נדמה היה שאין סיכוי שהיישוב היהודי בארץ יגדל. **חבריהם באירופה התייחסו אל העולים כאל צדיקים שראשם בשמיים אבל דיבוריהם על יישוב הארץ תלושים מהמציאות. אולם במשך השנים התברר שהצדיקים הללו היו הריאליים ביותר.** היישוב הלך וגדל. צאצאי אותן המשפחות, כדוגמת משפחת ריבלין, מונים היום עשרות אלפי נפשות. הן היום המשפחות הגדולות בישראל.

משברים בעליות ליישוב החדש

כך היה גם בשלהי העלייה הראשונה, כשהשלטון התורכי המושחת הקשה את עולו מצד אחד, והשממה והקדחת העיקו מצד שני. רבים מהעולים ברחו חזרה לגלות. ובכל זאת קמו המושבות ביהודה ובגליל והיוו יסוד ליישוב החדש. כך גם היה בשלהי תקופת העלייה השנייה. כשמונים אחוזים מהעולים לא הצליחו להשתקע בארץ. ואף על פי כן קמו הקיבוצים וכבשו את העמק.

בימי מלחמת העולם הראשונה נדמה היה שכל תהליך ההתיישבות נסוג לאחור. התורכים גירשו את רוב תושבי תל אביב מבתיהם. רעב קשה הכה ביישוב הישן והחדש. ילדים מתו מרעב. ובכל זאת אחר כך, עם הצהרת בלפור, התחדש המפעל ההתיישבותי ביתר שאת.

כך גם היה בימי המאורעות, משנת תרפ"ט והלאה (האינתיפאדה הראשונה, כפי שהערבים כינו אותה אז), שגרמו למשבר במשק ובעלייה. היו יהודים שעקב כך החליטו שלא לעלות לארץ. היו שהחליטו לרדת. ולמרות כל הקשיים, היישוב היהודי התגבר ומצא דרכים לחדש את מלאכת הבנייה התעשייה והחקלאות, ומעז יצא מתוק.

השואה והתקומה

לפני פחות ממאה שנה היו לעיתים שנים של רעב כבד. אנשים רבים, בתוכם יהודים, היו נופחים את נשמתם ברעב. בשנת תר"פ, לאחר סיום מלחמת האזרחים ברוסיה, השתוללה מגפת טיפוס בכל רחבי רוסיה ואוקראינה. מיליונים מתו, משפחות שלמות נכחדו. סבי הגדול, ר' אברהם לוי מלמד ז"ל, אסף לביתו למשך כמה שנים שני יתומים שהוריהם מתו במגפה. בנו של הצדיק הירושלמי רבי אריה לוי זצ"ל נפטר מרעב בימי מלחמת העולם הראשונה כאן בירושלים. אלה היו החיים. וכיום הארץ נותנת פירותיה בשפע, אף אחד לא מת מרעב. העניים שלנו היום חיים ברמת החיים של העשירים של פעם. תוחלת החיים עלתה לסביבות גיל השמונים. וברוך ה' היום אנו מתלוננים על כך שאין מספיק תקציבים לתרופות החדשות ביותר, אבל את כל התרופות הרגילות אנו מקבלים כדבר מובן מאליו.

במזרח אירופה, ישיבות חשובות כוולוז'יין וטלז היו צריכות לשחד בכסף רב את פקידי השלטון כדי שיתנו להן רשות להמשיך להתקיים. וכיום יש לנו מדינה, שאחר כל התלונות המוצדקות, אינה מונעת פתיחת ישיבות ואף מסייעת להן. רבנים גדולים, שאנחנו עפר לרגליהם, היו צריכים להשפיל את עצמם מול הפריץ או השוטר הגוי, להתחנף ולשלם שוחד. העם היהודי היה ללעג וקלס בגויים, נחשבנו כצאן לטבח יובל, להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה. וכיום, בחסדי ה', העם היהודי נחשב לאחר החזקים והמצליחים בעולם, ומדינת ישראל הקטנה נחשבת למעצמה גדולה.

לפיכך עלינו להודות ולהלל לה', ולשמוח בכל הטוב אשר גמל עמנו. ולא מפני זכויותינו אלא מפני השבעה שנשבע לאבותינו, ומפני שמו הגדול והקדוש שנקרא עלינו, שאנחנו עמו ובניו אהוביו. ומתוך כך עלינו להתמלא ביראה ובאהבה, שנוכל לעמוד בתפקיד הגדול והנורא שמוטל עלינו בעת קיבוץ הגלויות ובניין הארץ והחזרת השכינה לציון.

הנורא מכל אירע בשנים האיומות של השואה. ששה מיליון מיהודי אירופה נרצחו. עתיד ההתיישבות בארץ נראה קודר. המאגר האנושי העיקרי לעלייה ארצה הושמד. בריטניה חידשה בסוף המלחמה את גזרות הספר הלבן, והכריזה שתוך עשר שנים תקום בארץ מדינה שאופייה ייקבע על פי המצב הדמוגרפי הנוכחי בארץ. כלומר מדינה בעלת רוב ערבי מוצק, ומיעוט יהודי שגם אם לא יישחט על ידי הרוב, בוודאי לא יוכל לחדש את העלייה וההתיישבות. נדמה היה שנתם הגולל על חזון הציונות. ושוב, תוך שנים ספורות, בחסדי ה' ודרך פועלם של לוחמי הגבורה במחתרות ובצה"ל, התהפך הגלגל, קמה מדינת ישראל. מיליון שרידי חרב מאירופה ומיליון פליטי ארצות האסלאם התקבצו לארץ, בנו בה את ביתם, והפכו את מדינת ישראל למעצמה אזורית. **התברר שדווקא העולים לארץ, שכביכול סיכנו את חייהם למען יישוב הארץ, דווקא הם הצילו את נפשם.** וכך גם במשברים שליוו את מדינת ישראל, שלמרות שהיו קשים וכואבים, בכל זאת, איך שהוא, יצאנו לבסוף מחוזקים.

גם מתנחלי גוש קטיף ייצאו לבסוף, בדרך זו או אחרת, מחוזקים יותר. כמו שראינו בדורות האחרונים כי העוסקים במצוות יישוב הארץ זוכים לברכה מיוחדת, כך גם הם יזכו לברכות גדולות מאת ה'.

היחס למרשיעים כלפי ארץ ישראל

אולם המבט החיובי הזה אינו צריך להפיג ולו במעט את אשמתם של ראש הממשלה ושריו. להיפך: דווקא בדורות בהם מצוות יישוב הארץ מאירה באור גדול כל כך, כמה גדולים חטאיו של מי שמעכב, מפריע, הורס ומחריב. כבר למדנו (סנהדרין צח, א) כי הגאולה יכולה לבוא בדרך קלה וטובה - 'אחישנה', או חלילה בדרך קשה של ייסורים - 'בעיתה'. המרשיעים הללו גורמים לייסורים קשים - כפי שנוכחנו בשנים האחרונות, שמהלכי נסיגה הובילו להתגברות הטרור. ואף על פי כן לא ניתן להם לבטל אותנו מהשמחה בכל הטוב שה' גמל עמנו - שהחזירנו לארץ הטובה שהנחיל לאבותינו ולנו, ונתן לנו את הכוח לבנותה וליישובה, וזיכנו לראות ברכה גדולה בכל עמלנו.

יישוב הארץ הועיל גם לשמירת המצוות

גם מבחינה רוחנית, בתחילה התעורר חשש כבד שמא הציונות תפגע בשמירת התורה והמצוות, והנה התברר לבסוף שהמציאות הפוכה. **דווקא הציונות, שעודדה יהודים לעלות ארצה, תרמה תרומה נכבדה לשמירת התורה והמצוות בעם ישראל.** אחוז שומרי המצוות בקרב יושבי הארץ גבוה בהרבה מאשר בקרב כל קיבוץ יהודי אחר בעולם. גם סכנת ההתבוללות כמעט ולא מאיימת על מי שאינו שומר תורה ומצוות אך חי בארץ.

הציונות אינה אשליה

ומכאן תשובה לשאלה נוספת: "האם לא כדאי שתתפקחו מאשליית הציונות, אחרי שהממשלה בגדה בכס?"

תשובה: **מהתבוננות במהלך ההיסטורי של עם ישראל בדורות האחרונים מתברר, כי כל מי שהשקיע עצמו במצוות יישוב הארץ זכה לברכה מיוחדת.** השקעתו התגלתה במשך הזמן כמוצלחת ביותר. היא שתרמה ביותר לכלל ישראל וגם למשפחתו. וככל שהמצווה נעשתה יותר לשם שמיים, מתוך חיבור לתורה ומצוות, כך ההשקעה הניבה פירות טובים יותר.

סיפורו של היהודי מלאדי

כדי להמחיש במידת מה את גודל הנס של תקומת ישראל, אביא לפניכם את סיפורו של יהודי שנוולד בלאדי, עירו של האדמו"ר הזקן של תנועת חב"ד, עבר את השואה ועלה לארץ.

יום אחד, כשהיה כבן עשר, אספו הנאצים ימ"ש את כל היהודים שבלאדי לכיכר שליד בית הכנסת. היו שם כשלושת אלפים נפשות. הוא עצמו הסתתר בעליית הגג, משם ראה איך יורים בכולם. הוא ראה גם את אמו וסבתו וכל בני משפחתו המורחבת נופלים מתים מכדורי הרוצחים. אביו ואחיו המבוגר היו באותו הזמן מחוץ לעיירה. כשחזרו בלילה הם מצאו אותו, ברחו ליער והצטרפו לפרטיזנים. תוך הלחימה בנאצים ראה את אביו נהרג, ולאחר כחצי שנה ראה את אחיו הגדול נהרג.

הוא נותר יתום עם הפרטיזנים, יחיד מכל בני משפחתו. כאשר שחררו הרוסים את היער שלהם בשנת תש"ד, הוא היה כבן 14. אחד הגדודים של הצבא האדום, אימץ אותו כחייל קטן, והוא שכבר ידע את כל תחבולות המלחמה - לירות בנשק, לטמון מארבים - לחם עמם בנאצים ואף קיבל על כך אותות גבורה.

אחרי המלחמה, כאשר חזר ללאדי, נודע לו שמכל שלושת אלפי היהודים נותרו חמישה בלבד. אף אחד מקרוביו ומכריו לא שרד. לא היה לו לאן לפנות, רק הצבא פתח לפניו את שעריו. הוא הלך ללמוד באקדמיה הצבאית, התקדם עד שנעשה במשך הזמן מח"ט בצבא האדום. לאחר שהשתחרר מהצבא, בהיותו מבוגר יחסית, הכיר יהודיה, התחתן עמה ונולד לו בן, וכעבור כמה שנים עלה עם אשתו ובנו לארץ. אחרי שסיפר את כל מה שעבר עליו, תיאר את המראות האימים שראה בעיניו, הראה את אותות הגבורה שקיבל מהצבא האדום, הוא קם בהתרגשות עצומה, וכשדמעות נוצצות בעיניו אמר: "השמחה הגדולה ביותר שיש לי בחיים, שזכיתי לעלות לארץ ולראות את בני משרת בצבא ההגנה לישראל כקצין קרבי. כל החיים היו שווים בשביל זה".

אמנם הוא התלונן אחר כך על המדיניות הרופסת של הממשלה במלחמתה במחבלים, אבל אחרי הכול, כמי שראה בעיניו את נוראות הגלות, יודע הוא להעריך את הפלא של תחיית העם היהודי.

בניית הרוח

ובתוך בניין הארץ הולכים בתי המדרש ומתעצמים. תלמידים רבים גודשים את הספסלים, וביניהם שקדנים ועמקנים, צדיקים וחסידים, בקיאים וחרifiים. גם הלימוד בנשמת התורה - בענייני אמונה ומחשבה - הולך ומתרחב. מתרבים לומדי דברי האורות של מרן הרב קוק זצ"ל. הולך ונבנה כוח רוחני שביכולתו לחולל תיקונים גדולים בישראל ובעולם. התשובות לכל השאלות גנוזות בתורה, והדברים הולכים ומתבררים. קשה לשער כמה זמן יארך הדבר, אבל הוא כבר מתרחש וקורה.

זהירות מטעות נפוצה

כאן צריך להיזהר מטעות נפוצה. יש מי שבעקבות דברי מרן הרב קוק זצ"ל, שדיבר על תהליך גאולה שהוא אלוקי ומוכרח, טועים מתוך כך לחשוב שאין זה משנה מה נעשה, לבחירה שלנו אין משמעות. בין אם נבחר בטוב ובין אם נבחר ברע, בין כה וכה תבוא הגאולה. ואם כן, ראש הממשלה הרי הוא נציג הגאולה עלי אדמות, ועלינו להקדישו ולהעריצו.

אלו כמובן דברי הבל. **ככל שמדובר בתהליך יותר חשוב, שמתגלית בו יותר ההנהגה האלוקית, כך האחריות האישית המוטלת על כל אדם, וקל וחומר על המנהיגים, נעשית חמורה יותר.** אמנם נכון שנבואות הגאולה הולכות ומתגשמות בימינו, אבל הגאולה יכולה לבוא בקשיים נוראים או בשובה ונחת. ככל שנחטא יותר יגברו חלילה חבלי גאולתנו, וככל שנבחר בטוב כך יבואו לנו החבלים בנעימים.

עצמאות רוחנית כיסוד לתיקון

הסירוב להשתתף במעשה המתועב של העקירה היה בעל חשיבות רבה. היתה בכך הבהרה ברורה לעצמנו והכרזה ציבורית, כי דברי אלוקים חיים הם מעל ומעבר לכל פקודה של בשר ודם. בין אם נותן הפקודה הוא מלך ובין אם הוא ראש ממשלה, בין אם קנה את שלטונו על פי כללי הדמוקרטיה ובין אם קנה את שלטונו בשחיתות. העמידה על האמת בגבורה, תוך נכונות לשלם מחיר אישי, תזקוף את

קומתם הרוחנית של אנשי האמונה, ותקרב אותם לשלב שבו יהיו מסוגלים להנהיג את הציבור לחיים טובים ושלמים באור אלוקים חיים. ואם ישאל השואל: מה התועלת שבסירוב פקודה אם הדבר לא יציל את ארץ-ישראל? נשיב כי גם כאשר אין בכוחנו למנוע את הציבור מלחטוא, כל אחד ואחד מאיתנו מצווה לשמור על טוהר חייו וניקיון כפיו. גם במקום שכולם גנבים, על היחיד מוטלת המצווה שלא לגנוב. וגם אם כל האחרים יחמסו ויגזלו, ואין בכוחו להשפיע עליהם להיטיב את דרכם - עליו להישאר עיקש, בודד וצודק.

עמידה זו על האמת והסירוב להשתתף בחטא חשובים ביותר, למען האמת ולמען ההיסטוריה. כדי שידעו בכל הדורות, כי לא הכל טעון, ובזכות אותם צדיקים תשמר הגחלת עד לתיקון העולם. כמו שנאמר (מלכים א' יט, יח): "וְהִשְׁאֲרָתִי בְיִשְׂרָאֵל שְׁבַעַת אֲלָפִים כֹּל הַבְּרָכִים אֲשֶׁר לֹא כָרְעוּ לְבַעַל וְכָל הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא נָשַׁק לוֹ". וכן בזמן גדעון, על ידי שלוש מאות האנשים אשר לא התרגלו לכרוע לבעל, ניצח את כל מחנה מדין, ונעשתה על ידם תשועה גדולה (שופטים ז).

מה הקשר בין זקיפות קומה לאחדות?

המצווה להתגייס לצבא

שתי מצוות גדולות כלולות בשירות בצבא ההגנה לישראל: הראשונה - הצלת ישראל מיד אויביהם. וכידוע פיקוח נפש דוחה את כל המצוות, וכל המציל נפש אחת מישראל כאילו הציל עולם מלא. על אחת כמה וכמה שמי שמשרת בצבא ומשתתף בהצלת כלל ישראל, שהוא מציל עולם מלא. ובעצם הגיוס מתקיימת המצווה, מפני שכל חייל שותף להרתעת אויבי ישראל. ומוכן שהמשרתים ביחידות קרביות מקיימים מצווה גדולה מהמשרתים ביחידות שאינן קרביות.

המצווה השנייה היא מצוות יישוב הארץ, שרק על ידי קיומו של צה"ל ניתן לקיימה. וגם עליה אמרו חז"ל (ספרי ראה נ"ג) שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה.

בכל שנה, מתגייסים לצה"ל רבבות בחורי ישראל, ובתוכם גם תלמידינו חיילי ישיבות ההסדר. הננו תפילה לפני אבינו שבשמיים, שיברך את כולם, ויכריח את שונאינו תחתיהם, ויעטרם בכתר ישועה ועטרת ניצחון, ויחזרו כולם לביתם ולתלמוד תורתם לשלום, ויזכו להקים בתים טובים, ויראו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

שאלה: אני בחור בישיבת הסדר, בן 19 לקראת גיוס. בעקבות ההפגנות כנגד הנסיגה והגירוש נעצרתי, ונפתח נגדי תיק פלילי. בהמשך נקראתי ללשכת הגיוס, ולאחר שתי שיחות נאמר לי כי בעקבות התיק שנפתח לי לא אוכל לשרת בחיל קרבי אלא רק בעורפי, למרות שיש לי פרופיל קרבי. האם עלי לפעול כדי לשנות את ההחלטה ולהתגייס לשירות קרבי?

בגדים צואים

עם כל החשיבות העצומה של המצווה לשרת בצבא, אם יבוא מפקד וייתן פקודה המנוגדת למצוות התורה, יש לסרב לקיימה (רמב"ם הל' מלכים ג, ט). צריך ללכת לשירות בצבא מתוך רצון לקיים את מצוות הבורא. לשם כך באנו

לעולם הזה, כדי לגלות בו את דבר ה' הנצחי, ואם נכופף את ערכי הנצח מפני פקודות בשר ודם המנוגדות למצוות ה', נמצאנו מפירים את שליחותינו.

בחודשים האחרונים השתתף הצבא במעשה נורא - החרבת יישובים, גירוש תושביהם והשלכתם לרחוב. אי אפשר להתעלם מזה. כעת בגדי צה"ל מגואלים בחטא. וכמו שאמר הנביא זכריה על יהושע הכהן הגדול כי בעקבות חטאי בניו, שנשא נשים פסולות לכהונה - "בגדיו צואים" (זכריה ג, ג; סנהדרין צג, א).

כך גם היה בתקופות מאוחרות יותר בימי הבית השני, כאשר אנשים רשעים מונו לשרת בתפקיד הכהן הגדול. ואף שלא היה בית מקדש אחר ולא כהן גדול אחר, ולכן רק בבית המקדש שבירושלים הקריבו את התמידים, ורק הכהן הגדול קיים את עבודת יום הכיפורים - מכל מקום כתם החטא טינף את בגדי הכהן הגדול, והטומאה התפשטה בבית המקדש.

בדומה לכך, גם המצווה להתגייס לצה"ל נשארה שקימת, שכן עיקר ייעודו של צה"ל להגן על העם והארץ, אבל אי אפשר להתעלם מכך שבגדי צה"ל טונפו בחטא. לכן יחד עם הגיוס לצבא, יש למחות ולפעול למען טיהורו של צה"ל. כפי שהנביא קרא ליהושע הכהן הגדול להסיר את בגדיו הצואים, היינו להתנער מהחטא וללכת בדרכי ה', ואז הבטיח לו בשם ה' כי יזכה למעלה גדולה ויקרב את הגאולה.

יהא אדם חייל ולא עבד חייל

אמרו חז"ל: "לעולם יהא אדם ירא שמים", ופירשו גדולי המוסר שקודם צריך להיות אדם, ורק אחר כך ירא שמים. אבל מי שאינו יודע לנהוג ולהרגיש כאדם, אם יבוא להיות ירא שמים - יראתו תהיה עקומה. כיוצא בזה אפשר לומר: "לעולם יהא אדם חייל". קודם צריך להיות אדם, ורק אחר כך חייל. אבל אם האדם נדרש לוותר על עמדותיו היסודיות כדי לשרת בצבא, כבר אינו אדם וכבר אינו יכול לשרת.

במלים אחרות, השירות בצבא צריך להיות מתוך עמדה מכובדת. כאדם בן חורין שבא לשרת את עמו ומולדתו, ולא כעבד המשועבד לשלטון.

תשובה לשאלה: לאחר כל זאת אחזור להשיב לשואל: אף כי עיקר המצווה לשרת ביחידה קרבית, אין מקום להתחנן על כך, כי אם תתחנן תידרש לוותר על עמדתך הצודקת שמכוחה יצאת להפגין ולמחות. מפקדי הצבא הם שצריכים לטהר את עצמם מהחטא ולא אתה.

לפיכך, בעצם זה שהבעת את רצונך לשרת ביחידה קרבית כבר קיימת את מצוותך, וכפי שאמרו חז"ל (ברכות ו, א): "חשב אדם לעשות מצווה ונאנס ולא עשה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשה".

ישיבות ההסדר

בזמנו נפוצה שמועה מדאיגה כי חל פיחות במעמדן של ישיבות ההסדר, ופחות תלמידים מעוניינים לבוא בשעריהן. אכן, לפני כשש שנים היתה שנה אחת שמחזור הנרשמים לישיבות ההסדר הצטמצם. אולם ברוך ה', ככלל, מספר הנרשמים גדל. בחמש שנים האחרונות כל שנתון גדול מקודמו בכשבעים תלמידים, לומדי תורה. מחזור המתגייסים לצבא דרך ישיבות ההסדר בשנת תשס"ה מנה כאלף ושלוש מאות תלמידים, כן ירבו.

אחוז הקרביים מדהים - 85%. גם בחורים שבחברות אחרות נחשבים 'חנוניים', בעלי כושר גופני בינוני, מרכיבי משקפיים, והולכים ליחידות עורפיות, במסגרת ההסדר מתגייסים ליחידות הקרביות.

ולמרות נתוני הפתיחה הפחות טובים, לכאורה, מחלקות ההסדר הן בדרך כלל המצטיינות בגדודים, וברוב התחרויות הן זוכות במקום הראשון, הן בכושר הגופני והן במקצועיות. **מתוך האמונה ולימוד התורה הם באים לשירות הצבאי עם מוטיבציה גבוהה ואחוה, והתוצאות בהתאם.**

ברך ה' גם הישיבות הגבוהות גדלות, וגם המכינות הקדם צבאיות. יהי רצון שנזכה כולנו ביחד להגדיל תורה ולהאדירה, ולהשתתף בבניין התורה והארץ.

ונראה כי מי שמתאים לו גם ישיבת הסדר וגם מכינה ואחר כך שירות רגיל, עדיף שיבחר במסלול ההסדר. ובמיוחד כיום שנוכחנו לדעת כי השירות בצבא לבדו אינו מספיק וצריך לחזק את הרמה הרוחנית בלימוד בישיבה כדי להועיל לעם ישראל.

גודל הכיפה

פעם שאלני בחור שעמד להתגייס שאלה מעניינת. אולי עדיף שיחבוש בצבא כיפה קטנה, כדי שלא להבליט יותר מדי את דתיותו. שכן דתיות בולטת עלולה ליצור מחיצה בינו החילונים שבצבא, לעומת זאת אם יקטין את הכיפה יגרום לאחדות.

עניתי לו, להפך, אם אתה רוצה להרבות באחדות, אדרבה תגדיל את הכיפה, כך תבליט יותר את האחדות, על ידי כך תראה שגם 'הדתיים הכבדים' משרתים בצבא. מה החכמה להראות ש'הדתיים הקלים' משרתים. זה ידוע. אין בכך חידוש. אבל אם תראה בכיפתך הגדולה שגם ה'הכבדים' משרתים, תתרבה האחדות.

ולעצם העניין, ראוי שהיוצא לצבא יחבוש לראשו כיפה גדולה. בכך יצהיר שהוא שומר מצוות ברצינות. הצהרה זו תוכל לסייע לו לעמוד בניסיונות. ואותם החילונים שאינם מוכנים להתחבר עם בעלי כיפה גדולה, אינם ראויים שישתדלו למצוא חן בעיניהם. חנופה והתקפלות אינה אחדות.

איננו רוצים לקבל מחמאות ריקות על איכותו של הציבור הדתי לאומי. לא התגייסנו לצבא כדי לשמוע כמה אנחנו נחמדים. אל תאמרו לי יותר שאם כל הדתיים היו טובים כמוני הכל היה יותר טוב. כולם כמוני. יתירה מכך, אני יותר קיצוני וגרוע מכולם וכל שאר הדתיים טובים וחכמים ממני.

בצבא צריכים להחמיר ולהתקדש יותר

התורה מדריכה את החיילים שיזהרו יותר בצאתם לצבא מכל שמץ דבר רע, ויהיה מחנם קדוש. וכפי שנאמר (דברים כג, י): "כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אִיִּבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דָּבָר רָע". כפי הנראה החיילים שנמצאים בלחץ נפשי של אימונים קשים וסכנות, רוצים להשתחרר מהלחץ, והדרך הקלה לכך, על ידי קלות ראש, ניבול פה ועיסוק בענייני עריות. על כן באה התורה לומר לנו כי מחנה ישראל צריך להיות קדוש, ודווקא בזכות קדושתו ננצח במלחמות. גם בענייני כשרות, ראוי לאדם להחמיר על עצמו בצבא לא פחות מאשר בחייו האזרחיים.

דתי פתוח או קיצוני

פעם הגיע אדם דתי למילואים ביחידה חדשה, שאלוהו: "אתה מהדתיים הפתוחים או מהקיצוניים?". משאלתם היה משמע שהם חוששים שמא יעשה להם צרות עם החומרות שלו, ובקשו לשמוע כתשובה "לא, אני מהפתוחים, תמשיכו להתנהג כרגיל, תדברו חופשי, תתנהגו במטבח חופשי, זה לא מפריע לי".

ענה להם בחצי חיוך - חצי רצינות: "אני מהסוג הגרוע ביותר. מחמיר בכל דבר, ללא פשרות". "טוב" חייכו במבוכה, "נקווה שנסתדר". הם הבינו שבמחיצתו לא מתאים לנבל את הפה ולספר בדיחות גסות, גם במטבח צריכים להיזהר שלא לערבב בשר וחלב. כך הכל הלך למישרים. בסוף המילואים רבים ציינו ש"דווקא היה כיף עם הדתי, ובכלל הוא לא קיצוני כמו שחשבו בהתחלה".

אבל אם היה מנסה להראות להם שהוא מתון, לבסוף, כשהיו מטריפים את המטבח ומפריעים לו להתפלל, והיה נצרך לעמוד על דעתו, היו מתרעמים כנגדו, ואומרים שרק כדי להרגיזם הוא מתחיל להחמיר.

כיוצא בזה אמרו חכמים: **הסטרא אחרא מתחילה באחדות וגומרת בפירוד, ואילו הצדיקים מתחילים בפירוד ומסיימים באחדות. וזהו השלום האמיתי** (ע"זוהר ח"ב צה, א; אורות הקודש ח"א עמ' יא, וח"ב עמ' תמ).

ויהי רצון שמהרה יחזרו מפקדי צה"ל בתשובה שלמה, וקרנו של דוד מלך ישראל, הלוחם הגדול, עבד ה', תצמח לישועת ישראל.

יוצאים לדרך חדשה

הצורך בחשבון נפש

לקראת השנה החדשה עלינו לערוך חשבון נפש, כדי לסלול לעצמנו דרכי תיקון. אחר המכה אשר הוכינו בידי אחינו מרשיעי ברית, אסור לנו להפטיר כאשתקד. המשבר מסמך לנו כי יש בעיה קשה, אם לא נסיק את המסקנות נאלץ לעבור משברים נוספים קשים יותר ויותר, עד שלבסוף בלית ברירה נאלץ לסור מן הרע ולבחור בטוב. אך אם נסיק את המסקנות הנדרשות, מתוך הצרה נצא לרווחה וישועה.

אפשר להעמיד את דרכנו על שלושה מוקדים:

(א) התעצמות פנימית, (ב) ביקורתיות גלויה על כל מערכות השלטון וקשר האליטות, (ג) הכנת תוכניות אלטרנטיביות לכל מערכות השלטון והחברה בישראל.

והבסיס לכל זה הוא תודעת ה"חירות".

ללמוד לבקר ולהוכיח

במשך שנים התרשלנו מלבקר את מערכות השלטון. היתה בזה גם כוונה טובה, שהעדיפה לראות את האור והטוב, ולא לעסוק בחסרונות וברע. כאשר מבקרים יש אנשים שנפגעים. כאשר מבקרים עלולים שלא לראות את כל הטוב אשר זכינו לו בעזרת ה' בקיבוץ הגלויות והקמת מדינת ישראל.

אולם היתה בזה גם חולשה וחנופה. נוח יותר להעריך את השליטים, לחוש שותפות עם החוזקים, ולקבל פרוסה קטנה מעוגת שלטונם. אולם בלא להבחין בחולשות ובשחיתויות הקיימות בכל הממסדים השליטים במדינה לא ניתן יהיה לתקן.

כישלון הדרך לתקן את הממסד בדרכי נועם

במשך שנים שאפנו לתקן מבפנים. להשתלב בכל המערכות ולשפר אותן בתהליך הדרגתי. האמנו שאם נבוא באהבה יחזירו לנו אהבה. אם נדע להכיר בערכים הלאומיים והאנושיים של מובילי הציבור החילוני, אף הם יכירו בערכי

התורה, השסעים יתאחו, הקיטוב יתפוגג, ייווצר תהליך של הפריה הדדית למען בניית חברה יהודית ערכית, ששלב אחר שלב תתעלה עד לאמונה שלמה בה' ובתורתו ובכל האידיאלים האנושים.

חורבן הישובים, גירושם האכזרי של המתנחלים, דיכויים של המפגינים נגד מדיניות הממשלה, הראו לנו כי דרך זו נועדה לכישלון. הממסד נהג בציבור הדתי-לאומי כדרך שאמרו חכמים על "הרשות" (השלטון): "הוּו זְהִירִין בְּרִשׁוֹת שְׂאִין מִקְרִבִין לוֹ לְאָדָם אֲלָא לְצוֹרֵךְ עֲצֻמָּן נְרִאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנְּאִתָּן וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחֻקוֹ" (אבות ב, ג). **כשהיה צריך לבקש סעד מבית המשפט, מהתקשורת, מצה"ל, מהמשטרה, אטמו כולם את אוזנם ולבם והתייצבו לצד מחריבינו. כל הדיבורים שלהם על דמוקרטיה, צדק ומוסר נתבררו כריקים. מתברר כי כל מה שקרבו אותנו עד כה היה לצורך עצמם, כדי להגביר את שלטונם.**

הפרדה בין האליטות ובין הציבור הרחב

הטענה מופנית כלפי הממסד, כלפי "קשר האליטות". מסתבר שבאופן אישי רבים מהאנשים שמאיישים תפקידים בממסד קשורים לערכים יהודיים. אולי לאחר שיסיימו את תפקידם הם יתחרטו על מה שעשו. אבל כשהם בממסד, הם מיישרים קו עם עמדות עקומות ומרושעות.

הציבור הרחב, המסורתי ואף החילוני, דווקא מעוניין בחיזוק ערכי היהדות והציונות במדינה. כלפיו ראוי להתייחס באהבה ואמון. לחתור להפריה הדדית עמו. אבל האליטות עושקות את הציבור הרחב מלהגשים את שאיפותיו. התקשורת משמיצה את הנאמנים לציונות וליהדות, וגורמת לציבור הרחב להתנכר למי שהיו יכולים להביא לידי ביטוי את הערכים היהודיים. בתי המשפט והממסד האקדמי בדרכם שלהם חוסמים כל יוזמה ציונית ויהודית. וכך האליטות מתרחקות ומתנתקות מערכי העם היהודי וגוררות אחריהן את הציבור הרחב.

ביקורת מערכתית

מעמדה של מי שמבקרים פרטים מסוימים במערכת כדי לתקן מבפנים, עלינו לעבור לעמדה של ביקורת על יסודות הממסד, כדי לשנות דברים מן היסוד.

ביקורת על התקשורת שמשמשת שופר תעמולה לעמדות אנטי יהודיות ואנטי ציוניות. לשם כך היא מעוותת את המציאות עד שנכון לקרוא לה "תשקורת". חשיפת פרצופם האמיתי של אישי שלטון, שהמניע לרוב מעשיהם הוא טובתם האישית, אולם כלפי חוץ מציירים עצמם כמי שכביכול עושים לילות כימים למען העם והמולדת, כדי להונות אזרחים תמימים. חשיפת אורחות חייהם של עשירי המדינה המנותקים מערכים ומיהדות. ביקורת על בית המשפט העליון, שגם אם חבריו אינם מושחתים באופן אישי, היוהרה שלהם אינה יודעת גבולות. הם בזים לערכי היהדות, ובלי שנבחרו לכך, קובעים את מדיניות הפנים והחוץ של מדינת ישראל, ובלי משים מסכנים בהחלטותיהם את קיומו של העם היהודי בארצו.

רק ביקורת עקרונית, נוקבת ורצופה, תוכל ליצור אפשרות של שינוי לטובה. מסתבר שבהתחלה רק אחוזים בודדים יקבלו את הביקורת. הרוב הגדול יתקומם, יעדיף לטמון את ראשו בחול ולהאמין כי הכל מנוהל כהלכה. אבל אם נמשיך לבקר בהתמדה נתקדם. ההתקדמות בהתחלה תהיה קשה ואיטית, על כל אחוז נוסף של תמיכה נצטרך להילחם, אולם כשנגיע לחמישה עשר אחוז תמיכה השפעתה של הביקורת תתגבר. תהליך הכרסום במעמדם הציבורי של האליטות יואץ, ובזמן קצר יחסית נוכל להתחיל לשנות את הממסד לטובה.

רק מי שמסוגל לעמוד בגבורה ולהוכיח שליטים, ראוי למנהיגות, וכפי שאמר רבי יוחנן (סנהדרין קא, ב): "מפני מה זכה ירבעם למלכות - מפני שהוכיח את שלמה". אלא שיש גם לשים לב להמשך דבריו: "ומפני מה נענש (אח"כ ירבעם) - מפני שהוכיחו ברבים", ופירש רש"י שהוכיחו ברבים כדי לביישו. כלומר, הביקורת צריכה להיות כדי לתקן בלבד ולא כדי לפגוע ולהעליב. על כן צריך להקפיד שתהיה צמודה לאמת, ותאמר אך ורק כדי לתקן. שכך היא מצוות התוכחה, וכמו שנאמר (ויקרא יט, יז): "לא-תשנא את-אחיך, בלבבך; ה'וכח תוכיח את-עמיתך, ולא-תשא עליו חטא". ובפסוק שאחריו נאמר: "וְאֶהְבֶּתְּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ; אֲנִי ה'".

הביקורת תאפשר ליצור תוכניות אלטרנטיביות לכל הבעיות הקשות שניצבות לפנינו. היא תיצור חלל פנוי אותו נוכל למלא בתכנים חדשים. נתחיל בביקורת הנדרשת על כל מערכת השלטון. היה אולי מקום לחשוב כי צריך להתחיל דווקא

מהכנת התוכניות האלטרנטיביות, ואז ממילא לא יהיה צורך בביקורת, כי הכל יכירו בשלמותם וטובם, וינהרו אחריהם. אולם המציאות אינה כזו, יש רוע בעולם, חלקו בודן וחלקו מעצלות. **בלא ביקורת לא יוצר מקום לשינוי.**

ללמוד להוקיע רשע

לשם כך יהיה עלינו להעמיק שוב בהלכות לשון הרע, וללמוד שחובה לספר בגנותם של אנשים רעים או בעלי דעות רעות שגורמים רעות לציבור. הציבור היקר והתמים שלנו אינו רגיל בזה. אנשים רבים מאתנו ראו שרים מושחתים, ראו קצינים בכירים נוהגים בגסות איומה, ראו עשירים שעושקים את העניים ואת המדינה, אבל מתוך איזו תמימות ניסו לפרש את חטאיהם באופן חיובי. צריך ללמוד לראות את המציאות נכוחה. יתכן שבאופן אישי במקרים רבים אפשר ללמד זכות, אבל כאשר השחיתות הזאת פוגעת בכרם ישראל, יש להוקיעה (בהזדמנות אחרת ארחיב ביסודות ההלכתיים והמוסריים של חובת התוכחה, כפי שנהגו נביאי ישראל כלפי מלכים ושרים).

הכנת אלטרנטיבה

הביקורת תאפשר חשיבה יצירתית, העלאת רעיונות חדשים, לבניית חברה יהודית מקורית לאור התורה. הקב"ה נתן לנו את תורתו, ובה עצות והדרכות לחיים שלמים. אולם צריך להעמיק בתלמודה כדי להאיר את העולם ולתקנו על פי הדרכותיה. במשך אלפיים שנה התורה לוותה אותנו בגלות, מכוחה הצלחנו לשרוד בתוך מצבים קשים, אולם לא התרגלנו להוציא מתוך תלמודה הדרכות לחיים שלמים. זה התפקיד שלנו כיום, לסלול לאורה של התורה דרכי חיים.

"חכמה בגויים תאמין", והרואה חכם מחכמי אומות העולם מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן **מחכמתו** לבשר ודם". לכן צריכים לעסוק בחכמות החול, שאף הן "**מחכמתו**" יתברך, אלא שאת התוכן הערכי לחיים רק התורה יכולה לתת. עם כל ההתפתחות הטכנולוגית של הדורות האחרונים, מצוקותיו של האדם נשארו כפי שהיו. רק התורה יכולה לתת משמעות אמיתית לחייו. **תחום אחר תחום, עלינו ללמוד, מדעי הטבע ומדעי הרוח. לעמוד על הקשיים והבעיות שבכל תחום, ולחפש בתורה עצות והדרכות לתיקונם.**

יחסי חוץ

לדוגמא - תחום יחסי החוץ. העם היהודי חי בין אומות העולם, תפקידו להיות כמו הלב באיברים. השאלה כיצד כיום עלינו לנהל את יחסינו עם העמים. כיצד נרקום קשרים עם עמים ידידותיים, כיצד נגיב לשנאתם של הערבים הגרים סביבנו. כיצד נקדש שם שמים בין אומות העולם. לשם כך עלינו להעמיק ביסודות האמונה, ובתפקידו של עם ישראל בעולם, ללמוד היסטוריה ומדעי המדינה, להכיר את העמים השונים, ולחשוב כיצד נוכל להיטיב להם טובה אמיתית, שיש בה גם אמת רוחנית וגם תועלת מעשית.

כלכלה וחינוך

גם בתחום הכלכלה נצבות לפנינו שאלות כבדות משקל. היאך בונים שיטה כלכלית שנותנת חופש מרבי ליוזמה חופשית ומצד שני אינה מאפשרת לעשירים לעשוק את העניים. כיצד הופכים את המשא ומתן המסחרי לדבר בעל ערך מוסרי. כיצד בונים מערכת סוציאלית שמצד אחד מסייעת לחלשים ומצד שני אינה נותנת לגיטימציה לבטלנות על חשבון הציבור. התורה נותנת לנו כיוונים, אולם כדי להגשים את החזון עלינו להעמיק הן בתורה והן בחכמת הכלכלה והסוציולוגיה כדי לדעת כיצד מיישמים את ערכי התורה בתנאי ימינו.

לא רק בשאלות הכלליות התיאורטיות עלינו לעסוק אלא גם להתמודד עם שאלות מעשיות. כיצד מכינים תוכנית לאומית להפחתת תאוונות הדרכים, כיצד בונים כבישים בטוחים יותר, כיצד יוצרים מערכת ענישה שתהיה פחות מכבידה ויותר יעילה.

כיצד משביחים את מערכת החינוך, תוך כדי הפחתת תשלומי ההורים, וזאת בלא לפגוע בתנאיו של המורה. זה נראה קשה, אבל בטוחני שאם נתמודד עם מכלול השאלות, בלי לקבל את הנורמות הרווחות כדבר שלא ניתן לשנותו, נצליח לשפר מאוד את מערכת החינוך. שני המהלכים האלה יחד, סור מרע ועשה טוב, כלומר ביקורת הרע והצבת חלופות טובות יותר, יאפשרו לנו בתהליך הדרגתי להחליף את האליטות השליטות לטובת עמנו וערי אלוקינו.

התעצמות פנימית

היסוד לכל זה מבוסס על התעצמות פנימית של נאמני התורה, העם והארץ. מקבוצה שפעמים רבות נטתה להיגרר ימינה או שמאלה, לפנים או לאחור, יש להעצים את העמדה הרוחנית. לא מפני שאנו מעריצים את הגנרלים או כדי למצוא חן בעיני הציבור החילוני נתגייס לצבא, אלא מפני המצווה שבזה. ולכן לא נרתע מלבקר את המדיניות הביטחונית כי גם אמירת הביקורת כדי לתקן היא מצווה. לא נקיים את חוקי המדינה כדי להוכיח למישהו שאנו נאמנים למדינה, אלא נקיימם מפני שההלכה מחייבת זו, אולם אם יהיו החוקים סותרים את דברי התורה - לא נקיימם. ונזכור תמיד שעלינו לחתור להשבת שופטינו כבראשונה, לשם כך עלינו לבקר את בתי המשפט שמנוכרים לתורה, לעם ולארץ.

חירות

ההתעצמות הפנימית קשורה בתכונת החירות, שרק על ידה ניתן לבקר וליצור. מתוך חירות מהשפעות זרות אפשר לבנות את חיי המשפחה, לחנך את הילדים לתפארה. מתוך חירות ממותרות אפשר לחסוך ולהתבסס מבחינה כלכלית. על ידי כך נגיע למצב הראוי שבו הכסף הוא כלי עזר למעשים טובים והגשמת אידיאלים, ולא מטרה בפני עצמה, שבעטיה לעולם אין מוצאים מנוח. כשנוכח לחיות באמת על פי התורה, חיים של שליחות לתקן עולם, חיים שיש בהם איזון נכון בין הרוח והמעש, חיי משפחה עשירים באהבה ואמונה והפריה הדדית, חוסן כלכלי ושמחת חיים, ידעו הכל כי ההולכים בדרך התורה זוכים לחיים, וכל ישראל יבחרו בחיים וישבו אל ה', ויירשו את הארץ הטובה, ויטיב ה' לנו כאשר נשבע לאבותינו.

יהי רצון שתכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה.

מי הכשיל את המאבק?
כיצד צומחים מנהיגים?
מאיפה האופטימיות?
מה הקשר בין זקיפות קומה לאחדות?
יוצאים לדרך חדשה.

אסופת מאמרים בעקבות גירוש היהודים

מגוש קטיף ומצפון השומרון

מאת הרב אליעזר מלמד

ראש ישיבת ההסדר 'הר ברכה' ורב היישוב

מהדורה אלקטרונית באתר: www.yeshiva.org.il

בהוצאת מכון הר ברכה - ישיבת ההסדר הר ברכה

להזמנות 02-9709588 ; har_beracha@shapa.biz